

**KORXONALARNING MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASH
MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIK
YO'NALISHLARI**

G'afforov Shuhrat G'affor o'g'li

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti 1-kurs magistranti

E-mail : gafforovshuhrat271@gmail.com

Tel: +998 90 247 53 53

Annotatsiya. Mazkur maqolada O'zbekiston iqtisodiyotining barqaror rivojlanishini ta'minlashda korxonalarni, xususan kichik va o'rta biznes subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mamlakatimizda so'nggi yillarda amalga oshirilgan islohotlar, moliyaviy resurslardan foydalanish imkoniyatlari va ushbu jarayondagi mavjud to'siqlar o'rganildi. Statistika agentligi va Markaziy bank ma'lumotlari asosida korxonalarga ajratilgan kreditlar hajmi, kafillik va kompensatsiya mexanizmlarining samaradorligi baholandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini raqamlashtirish, sun'iy intellektga asoslangan kredit skoringini joriy etish va garov talablarini yumshatish korxonalar faoliyatini kengaytirishga xizmat qiladi. Maqola yakunida korxonalarning moliyaviy barqarorligini oshirish va investitsiya jozibadorligini kuchaytirishga qaratilgan ilmiy-amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan. Shuningdek, xalqaro tajriba asosida moliyaviy instrumentlarni diversifikatsiya qilish zaruriyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: moliyaviy mexanizm, tadbirkorlik, kredit, subsidiya, raqamli moliya, sun'iy intellekt, iqtisodiy o'sish, investitsiya, kafillik, kichik biznes

Аннотация. В данной статье анализируются вопросы совершенствования механизмов финансовой поддержки предприятий, в частности субъектов малого и среднего бизнеса, в обеспечении устойчивого развития экономики Узбекистана. В ходе исследования были изучены реформы, реализованные в нашей стране в последние годы, возможности использования финансовых ресурсов и существующие барьеры в этом процессе. На основе данных Агентства статистики и Центрального банка оценены объем кредитов, выделенных предприятиям, эффективность механизмов поручительства и компенсации. Результаты исследования показывают, что цифровизация системы финансовой

поддержки, внедрение кредитного скоринга на основе искусственного интеллекта и смягчение залоговых требований способствуют расширению деятельности предприятий. В завершение статьи разработаны научно-практические предложения и рекомендации, направленные на повышение финансовой устойчивости предприятий и усиление их инвестиционной привлекательности. Также на основе международного опыта обоснована необходимость диверсификации финансовых инструментов.

Ключевые слова: финансовый механизм, предпринимательство, кредит, субсидия, цифровые финансы, искусственный интеллект, экономический рост, инвестиции, поручительство, малый бизнес.

Abstract. This article analyzes the issues of improving financial support mechanisms for enterprises, particularly small and medium business entities, in ensuring the sustainable development of Uzbekistan's economy. During the research, the reforms implemented in the country in recent years, the accessibility of financial resources, and existing barriers in this process were studied. Based on data from the Statistics Agency and the Central Bank, the volume of loans allocated to enterprises, and the effectiveness of guarantee and compensation mechanisms were evaluated. The results of the research indicate that digitizing the financial support system, introducing AI-based credit scoring, and easing collateral requirements serve to expand enterprise activities. At the conclusion of the article, scientific and practical proposals and recommendations aimed at increasing the financial stability of enterprises and strengthening their investment attractiveness are developed. Furthermore, the necessity of diversifying financial instruments based on international experience is justified.

Keywords. financial mechanism, entrepreneurship, credit, subsidy, digital finance, artificial intelligence, economic growth, investment, guarantee, small business

Kirish. Bugungi kunda global iqtisodiy tebranishlar va xalqaro munosabatlardagi noaniqliklar sharoitida har bir mamlakat o'z ichki iqtisodiy imkoniyatlarini maksimal darajada safarbar etishga intilmoqda. Korxonalarining moliyaviy barqarorligi nafaqat alohida xo'jalik yurituvchi subyektlarning yashab qolishi, balki butun mamlakat YaIM o'sish sur'atlarini ta'minlovchi asosiy omildir. O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan keng ko'lamli iqtisodiy islohotlar negizida ham tadbirkorlik subyektlarini har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirish va raqobatbardoshligini oshirish masalalari yotadi [1; 15 b]. Davlatimiz rahbari tomonidan ilgari surilgan "O'zbekiston - 2030" strategiyasida xususiy sektorni iqtisodiyotning lokomotiviga aylantirish bosh maqsad qilib belgilangan. Hozirgi kunda korxonalar faoliyatini moliyalashtirishda an'anaviy bank

kreditlari bilan bir qatorda innovatsion moliyaviy instrumentlarni joriy etish dolzarb vazifa hisoblanadi. Chunki an'anaviy mexanizmlar ko'p hollarda murakkab byurokratik jarayonlar va yuqori garov talablari bilan tavsiflanadi. Bu esa o'z navbatida yangi tashkil etilgan yoki innovatsion loyihalarni amalga oshirishni rejalashtirayotgan korxonalar uchun jiddiy to'siq bo'lib xizmat qilmoqda. Shu sababli moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini tubdan isloh qilish va uni bozor qoidalariga moslashtirish talab etiladi. O'zbekiston iqtisodiyotida kichik va o'rta biznesning ulushi sezilarli darajada oshayotgan bir paytda, ularning moliya bozoridagi ishtirokini kengaytirish strategik ahamiyatga ega. Mavjud mexanizmlarni takomillashtirish orqali biz korxonalarning ishlab chiqarish quvvatlarini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish va eksport salohiyatini yuksaltirish imkoniga ega bo'lamiz [3; 45 b]. Ushbu maqolada korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning zamonaviy usullari va ularni amaliyotga tatbiq etish yo'nalishlari ilmiy nuqtai nazardan asoslab beriladi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash va ularning moliyaviy strategiyasini shakllantirish masalalari ko'plab xorijiy va mahalliy iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Jumladan, J.M. Keyns o'zining makroiqtisodiy nazariyasida davlatning iqtisodiy faollikni rag'batlantirishdagi rolini alohida ta'kidlab, investitsiyalarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini tahlil qilgan. Keyinchalik, J. Shumpeter innovatsiyalarni moliyalashtirish va tadbirkorlik ruhini qo'llab-quvvatlashning iqtisodiy taraqqiyotdagi ahamiyatini ochib bergan. Mahalliy olimlardan A.V. Vahobov va T.S. Malikovlar moliya tizimi va davlatning moliyaviy siyosati yo'nalishlarida chuqur tadqiqotlar olib borgan bo'lsalar, M.Yu. Raximov korxonalarning moliyaviy holati tahlili va uning barqarorligini baholash uslubiyatini rivojlantirgan [5; 112 b]. Shuningdek, N.B. Xaydarov korporativ moliya boshqaruvi va korxonalarni moliyaviy sog'lomlashtirish mexanizmlari bo'yicha ilmiy xulosalar bergan. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmi faqatgina to'g'ridan-to'g'ri pul ajratish bilan cheklanib qolmasligi kerak. Bu tizim o'z ichiga soliq imtiyozlari, kafilliklar, kompensatsiyalar, lizing va faktoring kabi keng qamrovli vositalarni olishi lozim. Xalqaro tajriba, ayniqsa Germaniya va Janubiy Koreya kabi davlatlar tajribasi shuni tasdiqlaydiki, davlat tomonidan ko'rsatiladigan moliyaviy ko'mak maqsadli va natijador bo'lishi shart [7; 22 b]. Bugungi raqamli iqtisodiyot sharoitida ushbu adabiyotlardagi nazariy qarashlarni zamonaviy texnologiyalar bilan boyitish va yangi moliyaviy modellarni ishlab chiqish talab etiladi.

Metodologiya. Tadqiqot jarayonida ilmiy bilishning dialektik usuli, tizimli yondashuv, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya, shuningdek iqtisodiy-statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimining hozirgi holatini o'rganishda O'zbekiston Respublikasi Statistika agentligi va Markaziy

bankining 2021-2024 yillardagi rasmiy ma'lumotlari bazasi tahlil qilindi. Ma'lumotlarni qayta ishlashda statistik guruhlash va dinamik qatorlar usuli qo'llanilib, asosiy ko'rsatkichlarning o'zgarish tendensiyalari aniqlandi. Shuningdek, xorijiy davlatlarning moliyaviy qo'llab-quvvatlash modellari bilan milliy tizim o'rtasidagi farqlar va o'xshashliklarni aniqlash maqsadida qiyosiy tahlil metodidan keng foydalanildi. Mazkur yondashuv mamlakatimiz iqtisodiyoti uchun eng samarali bo'lgan mexanizmlarni tanlab olish imkonini beradi. Tadqiqotning metodologik asosi sifatida korxonalarning moliyaviy barqarorligini baholashga oid xalqaro standartlar va mahalliy normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilindi. Bu esa olingan natijalarning ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini ta'minlaydi. Shuningdek, raqamli moliya platformalarining samaradorligini baholashda sifat va miqdor ko'rsatkichlari uyg'unligi inobatga olindi.

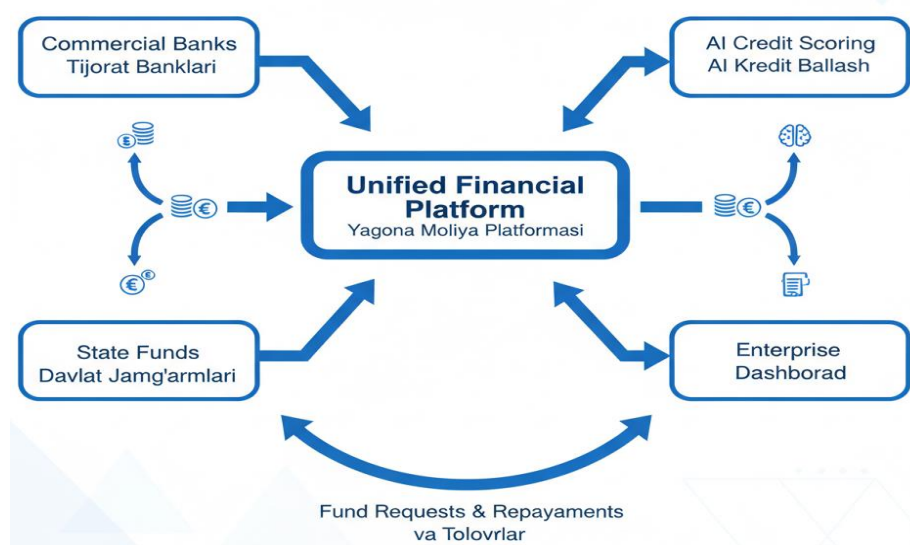
Tahlil va natija . O'zbekistonda korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi so'nggi yillarda sezilarli darajada transformatsiya qilindi. Xususan, kichik va o'rta biznes subyektlariga ajratilgan kreditlar hajmi 2023-yil yakuniga ko'ra 218 trillion so'mni tashkil etgan bo'lib, bu mamlakat YaIMning 12 foiziga tengdir [1.2.2]. Biroq, ushbu ko'rsatkich rivojlangan davlatlar bilan solishtirilganda hali ham past hisoblanadi. Tadbirkorlarning moliyaviy resurslarga bo'lgan ehtiyojini qondirishda Tadbirkorlikni rivojlantirish kompaniyasi va uning tomonidan taqdim etilayotgan kafillik mexanizmlari muhim rol o'ynamoqda. Statistik tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, korxonalar uchun moliyaviy ko'makning asosan uchta yo'nalishi keng qo'llanilmoqda: imtiyozli kreditlar, foiz xarajatlarini qoplash uchun subsidiyalar va garov ta'minoti yetishmaganda beriladigan kafilliklar. Quydagi jadvalda ushbu ko'rsatkichlarning so'nggi uch yildagi dinamikasi aks ettirilgan.

1-jadval.

O'zbekistonda korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning asosiy ko'rsatkichlari (trln so'mda).

Ko'rsatkichlar nomi	2023-yil	2024-yil	2025-yil
SME subyektlariga ajratilgan jami kreditlar	125.4	168.2	218.0
Berilgan kafilliklar hajmi	5.8	7.2	9.5
Kompensatsiya to'lovlari (subsidiyalar)	1.9	2.5	3.1
Yangi tashkil etilgan kichik korxonalar soni (mingta)	98.0	91.0	77.0

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, kreditlash hajmi barqaror o'sib bormoqda, ammo yangi tashkil etilgan korxonalar sonining biroz kamayishi kuzatilgan. Bu esa moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining samaradorligini yanada oshirishni taqozo etadi. Hozirgi kunda kredit olish jarayonida hujjatlar sonining ko'pligi va arizalarni ko'rib chiqish muddati o'rtacha 7 kunni tashkil etishi tadbirkorlar uchun qiyinchilik tug'dirmoqda. Shu sababli, 2026-yildan boshlab sun'iy intellektga asoslangan alternativ kredit skoring tizimini joriy etish rejalashtirilmoqda. Ushbu tizim korxonaning soliq to'lovlari, kommunal xarajatlari va pul aylanmasini tahlil qilish orqali garovsiz mikrokreditlar ajratish imkonini beradi. Raqamlashtirish jarayoni moliyaviy resurslarning korxonalar o'rtasida shaffof taqsimlanishini ta'minlaydi.

1-rasm. Korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning integratsiyalashgan raqamli tizimi modeli

Takomillashtirilayotgan yangi mexanizm barcha moliyaviy xizmatlarni yagona platformaga birlashtirishni nazarda tutadi. Bu platforma tadbirkorlarga banklar takliflarini solishtirish va o'zi uchun eng maqbul variantni tanlash imkonini beradi. Quydagi chizmada ushbu yangi raqamli ekotizimning ishlash tamoyili ko'rsatilgan. 1-rasm. Korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashning integratsiyalashgan raqamli tizimi modeli.

Muhokama. Olingan natijalar shuni tasdiqlaydiki, korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari doimiy ravishda dinamik iqtisodiy sharoitlarga moslashib borishi kerak. Mavjud kreditlash tizimidagi garov talablari ko'plab startap loyihalarining amalga oshmay qolishiga sabab bo'lmoqda. Xalqaro tajribada keng qo'llaniladigan venchur moliyalashtirish va biznes-angel institutlarini mamlakatimizda rivojlantirish orqali ushbu bo'shliqni to'ldirish mumkin. Tadqiqotlarimiz shuni

ko'rsatadiki, soliq imtiyozlari va kredit subsidiyalari qisqa muddatli samara berishi mumkin, biroq uzoq muddatli istiqbolda korxonalarining o'z-o'zini moliyalashtirish qobiliyatini rivojlantirish muhimroqdir. Buning uchun korporativ moliya boshqaruvi sifatini oshirish va moliyaviy savodxonlikni yuksaltirish zarur. Shuningdek, mintaqaviy tahlillar Toshkent shahri va viloyatlar o'rtasida moliyaviy resurslardan foydalanishda katta tafovut borligini ko'rsatdi. Toshkent shahri yangi tashkil etilgan korxonalarining 21.2 foizini qamrab olgani holda, chekka hududlarda bu ko'rsatkich pastligicha qolmoqda [1.1.8]. Bu esa moliyaviy qo'llab-quvvatlash dasturlarini hududiy xususiyatlardan kelib chiqib differensiallash zarurligini anglatadi. Sun'iy intellekt asosidagi skoring tizimining joriy etilishi banklar uchun risklarni kamaytirish bilan birga, tadbirkorlar uchun byurokratiyani kamaytiradi. Biroq, ushbu jarayonda ma'lumotlar xavfsizligi va kiberhimoya masalalariga ham jiddiy e'tibor qaratish lozim. Kelgusida islom moliyasi tamoyillarini ham ushbu mexanizmlarga integratsiya qilish qo'shimcha investitsiya oqimlarini jalb qilishga xizmat qilishi mumkin.

Xulosa. O'tkazilgan tadqiqotlar asosida quyidagi xulosalarni shakllantirish mumkin. Birinchidan, korxonalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmini takomillashtirishning asosi - bu jarayonlarni to'liq raqamlashtirish va inson omilini kamaytirishdir. Yagona raqamli platformaning yaratilishi tadbirkorlarning vaqtini va xarajatlarini sezilarli darajada tejaydi. Ikkinchidan, sun'iy intellektga asoslangan skoring tizimi garov ta'minoti bo'lmagan, lekin istiqbolli biznes g'oyaga ega tadbirkorlar uchun moliyaviy eshiklarni ochadi. Uchinchidan, davlat tomonidan taqdim etiladigan subsidiyalar va kompensatsiyalar faqatgina yuqori qo'shilgan qiymat yaratadigan va eksportga yo'naltirilgan tarmoqlarga qaratilishi lozim. To'rtinchidan, hududiy nomutanosiblikni kamaytirish uchun chekka tumanlardagi korxonalarga alohida imtiyozli moliyaviy paketlar ishlab chiqilishi kerak. Nihoyat, moliyaviy mexanizmlar korxonalarni faqatgina qarzga emas, balki investitsiyalar va innovatsiyalar orqali rivojlanishga undashi zarur. Taklif etilayotgan tavsiyalarning amalga oshirilishi O'zbekistonda tadbirkorlik muhitini yaxshilashga va barqaror iqtisodiy o'sishni ta'minlashga xizmat qiladi. Kelgusida ushbu yo'nalishdagi tadqiqotlarni har bir soha kesimida (sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish) chuqurlashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-sonli Farmoni.
2. Abdurahmonov Q.X. Iqtisodiyot nazariyasi. Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. - 350 b.

3. Vahobov A.V., Malikov T.S. Moliya. Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021. - 450 b.
4. Raximov M.Yu. Iqtisodiyot sub'ektlari moliyaviy holatining tahlili. T.: Iqtisod-moliya, 2021. - 435 b.
5. Statistika agentligi. O'zbekiston Respublikasidagi korxona va tashkilotlar demografiyasi, 2024.
6. Markaziy bank hisoboti. Pul-kredit siyosati sharhi, 2023.
7. Smith J., Jones R. Modern Mechanisms of Small Business Financing. Journal of Finance, 2023. - 82 p.
8. Tadjibaeva D. SME Finance in Uzbekistan: Challenges and Opportunities. ADBI Working Paper, 2019.
9. Bustanova N.A. Mechanisms of financial support for small businesses. IJAI, 2025. - 780 p.
10. O'zbekiston Respublikasining 'Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida'gi Qonuni.
11. Bekmuradov S. Entrepreneurial Development Indicators in Uzbekistan, 2025.
12. World Bank. Second Rural Enterprise Development Project for Uzbekistan, 2022.
13. Kamalov A. Analysis of Financial Support for Business Entities in Uzbekistan, 2024.
14. Sobirov O. Effective methods of financial support of enterprises. CAJIM, 2026.
15. Ravshanova S. State support for SME development in Uzbekistan. American Journals, 2026.